

Cauza C-713/22**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

21 noiembrie 2022

Instanța de trimitere:

Corte suprema di cassazione (Italia)

Data deciziei de trimitere:

3 noiembrie 2022

Recurentă:

LivaNova plc

Intimați:

Ministero dell'Economia e delle Finanze

Ministero dell'Ambiente e della Tutela del Territorio e del Mare

Presidenza del Consiglio dei ministri

Obiectul procedurii principale

Societăți de capital – Divizare parțială – Daune aduse mediului – Răspundere solidară

Obiectul și temeiul juridic al trimiterii preliminare

Întrebarea preliminară privește noțiunea de „element de pasiv [care] nu este alocat în proiectul de divizare”, menționată la articolul 3 din A șasea directivă 82/891/CEE a Consiliului din 17 decembrie 1982, care trebuie considerată drept criteriu pentru examinarea noțiunii de „elemente de pasiv a căror repartizare nu poate fi dedusă din proiect”, utilizată la articolul 2506-bis din Codul civil italian, în scopul de a stabili răspunderea solidară a societății beneficiare a unei operațiuni de divizare parțială.

Întrebarea preliminară

„Articolul 3 din A șasea directivă [82/891/CEE], aplicabil (articolul 22) și în cazul divizării prin constituirea de noi societăți – în măsura în care prevede că (a) «[d]acă un element de pasiv nu este alocat în proiectul de divizare și dacă interpretarea proiectului nu permite luarea unei decizii privind repartizarea sa, fiecare dintre societățile beneficiare are o răspundere solidară pentru elementul de pasiv în cauză» și că (b) «[s]tatele membre pot prevedea ca această răspundere solidară să fie limitată la activul net alocat fiecărei societăți» –, se opune interpretării unei norme de drept intern precum articolul 2506-bis al treilea paragraf din Codul civil în sensul că răspunderea solidară a societății beneficiare privește, ca «elemente de pasiv» nealocate prin proiect, pe lângă pasivele care erau deja determinate, și (i) pe cele care reprezintă consecințele prejudiciabile, produse după divizare, ale unor comportamente (acțiuni sau inacțiuni) care au avut loc înainte de divizarea în cauză sau (ii) ale comportamentelor ulterioare care constituie o desfășurare a acestora, având caracter de faptă ilicită continuă, prin care au fost aduse daune mediului și ale căror efecte nu pot fi încă determinate în totalitate la momentul divizării?»

Dispozițiile de drept al Uniunii invocate

Articolul 3 din A șasea directivă 82/891/CEE a Consiliului din 17 decembrie 1982 în temeiul articolului 54 alineatul (3) litera (g) din tratat, privind divizarea societăților comerciale pe acțiuni

Dispozițiile naționale invocate

Articolele 2506-bis și 2506-quater din Codul civil

Prezentare succintă a situației de fapt și a procedurii

- 1 Societatea Snia s.p.a. a chemat în judecată în fața Tribunale di Milano (Tribunalul din Milano) societatea Sorin s.p.a., în prezent LivaNova PLC, și autoritățile publice pârâte, solicitând constatarea răspunderii solidare a societății Sorin pentru toate datoriile – reprezentând obligații de reabilitare și daune aduse mediului – care pot fi legate de responsabilitățile societății Snia anterioare divizării societății, realizată la 13 mai 2003, cu efect de la 2 ianuarie 2004, a cărei beneficiară este LivaNova.
- 2 Acțiunea în constatare privea cererile de despăgubiri foarte mari formulate de Ministero dell’ambiente (Ministerul Mediului) împotriva societății Snia în legătură cu activitatea de producere și de comercializare de produse chimice desfășurată, prin intermediul filialelor Caffaro și Caffaro Chimica, în cadrul a trei unități industriale (Brescia, Torviscosa și Colleferro). Acțiunea în constatare menționată se întemeia pe articolul 2504-decies din Codul civil, în versiunea în

vigoare la data respectivă, întrucât, potrivit societății Snia, operațiunea de divizare a determinat constituirea noii societăți Sorin în urma transferului către aceasta din urmă al tuturor participațiilor deținute în sectorul biomedical.

- 3 Snia a susținut că răspunderea societății Sorin trebuia considerată nelimitată, întrucât obligațiile de reabilitare și daunele aduse mediului, în măsura în care sunt constatate, ar fi trebuit să fie considerate elemente de pasiv a căror repartizare nu poate fi dedusă din proiectul de divizare.
- 4 Autoritățile pârâte au solicitat obligarea societății Sorin, în solidar cu Snia, la repararea prejudiciului. Tribunale di Milano (Tribunalul din Milano) a respins toate cererile formulate de autoritățile publice. Ministerele menționate mai sus și Presidenza del Consiglio dei ministri (Președinția Consiliului de Miniștri) au declarat apel împotriva hotărârii în cauză.
- 5 Prin hotărârea nedefinitivă din anul 2019, Corte d'appello di Milano (Curtea de Apel din Milano) a constatat răspunderea solidară a societăților Snia și Sorin ca urmare a neexecutării măsurilor de remediere a daunelor aduse mediului în ceea ce privește cele trei unități în discuție. Aceasta a constatat răspunderea societății Sorin, întrucât datoriile rezultate din obligațiile de reabilitare și din daunele aduse mediului constituiau elemente ale pasivului societății Snia, care erau cunoscute, dar a căror repartizare nu putea fi dedusă din proiect. Instanța menționată a reținut că, întrucât operațiunea de divizare a produs efecte, din punct de vedere formal, începând cu 2 ianuarie 2004, data înscrierii actului în registrul comerțului, cadrul juridic la care trebuie să se facă trimitere nu este articolul 2504-octies al treilea paragraf din Codul civil, în vigoare anterior, ci noul articol 2506-bis al treilea paragraf din Codul civil, adoptat în cadrul reformei dreptului societăților (Decretul legislativ nr. 6/2003). Prin urmare, aceasta a reținut existența efectivă a unei legături de cauzalitate între activitatea desfășurată de Snia și de societățile afiliate acesteia și poluarea zonelor în cauză și, prin urmare, răspunderea societății Snia în calitate de proprietar al zonelor și al unităților respective, de administrator direct și de societate-mamă a societăților deținute și a celor achiziționate în timp, precum și răspunderea în solidar a societății Sorin, în limita activului alocat potrivit regimului întemeiat pe noul articol 2506-bis al treilea paragraf din Codul civil.
- 6 Prin hotărârea definitivă din anul 2021 (denumită în continuare „hotărârea atacată”), Corte d'appello di Milano (Curtea de Apel din Milano) a obligat LivaNova PLC, fostă Sorin s.p.a., în limita activului alocat prin divizarea societății, să ramburseze costurile aferente remedierii primare și compensatorii a daunelor aduse mediului cauzate de activitățile societăților care fac parte din grupul Snia în cadrul celor trei unități menționate mai sus, cuantificându-le la suma totală de 453 587 327,48 de euro. Societatea LivaNova a declarat recurs.

Principalele argumente ale părților din procedura principală

- 7 Recurenta invocă încălcarea articolelor 2506-bis și 2506-quater din Codul civil prin reținerea în mod eronat în sarcina societății Sorin și a prejudiciilor cauzate

prin comportamente (acțiuni sau inacțiuni) care au avut loc ulterior divizării, cu nerespectarea termenului prevăzut de reglementare în raport cu „elementele de pasiv” sau cu „datoriile” deja existente la momentul divizării respective. Recurenta critică hotărârea atacată pentru motivul că ar fi omis să evidențieze diferența dintre domeniile de aplicare ale unor reglementări diferite, dat fiind că articolul 2506-bis din Codul civil ar privi „elementele de pasiv”, iar articolul 2506-quater, în schimb, ar privi „datoriile” neachitate.

- 8 Potrivit recurente, distincția dintre aceste noțiuni ar fi trebuit să conducă la includerea în noțiunea (contabilă) de „datorie” doar a pasivelor cu caracter determinat, existente în mod cert și ale căror scadență și quantum sunt determinate, care nu pot fi confundate cu „fondurile” pentru riscuri, cu obligațiile și cu „angajamentele”, având în vedere că acestea – care sunt, așadar, „elemente de pasiv” – ar fi relevante numai în scopurile diferite ale articolului 2506-bis din Codul civil. Recurenta susține că, potrivit articolului 2506-bis din Codul civil, nu ar putea fi reținute în sarcina sa, în calitate de beneficiară a divizării, prejudiciile cauzate prin comportamente (acțiuni sau inacțiuni) care au avut loc ulterior divizării, cu nerespectarea termenului prevăzut de reglementare în raport cu „elementele de pasiv” sau cu „datoriile” deja existente la momentul divizării respective.

Prezentare succintă a motivării trimiterii preliminare

- 9 Potrivit instanței de trimitere, se impune verificarea compatibilității cu dreptul Uniunii Europene și în special cu A șasea directivă 82/891/CEE a interpretării date normei interne (articolul 2506-bis din Codul civil). Pentru acest motiv, este necesar să se dispună sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu o trimitere preliminară în temeiul articolului 267 TFUE.
- 10 Întrebarea adresată privește în special noțiunea de „element de pasiv [care] nu este alocat în proiectul de divizare”, menționată la articolul 3 din A șasea directivă a 82/891/CEE, care trebuie considerată drept criteriu pentru examinarea noțiunii de „elemente de pasiv a căror repartizare nu poate fi dedusă din proiect”, prin care se distinge articolul 2506-bis din Codul civil italian, în scopul de a stabili răspunderea solidară a societății beneficiare a unei operațiuni de divizare parțială.
- 11 Trebuie să se precizeze că, din punct de vedere factual, Corte d’appello di Milano (Curtea de Apel din Milano) a constatat că există o legătură de cauzalitate între activitatea desfășurată de Snia și de societățile afiliate acesteia și poluarea zonelor în cauză.
- 12 În special, s-a stabilit răspunderea societății Snia în calitate de proprietar al zonelor și al unităților în cauză, de administrator direct și de societate-mamă a societăților deținute și a celor achiziționate în timp, ca urmare a unei activități intense de exploatare cu efecte asupra mediului, care, în cadrul celor trei unități, a durat aproape un secol, cu consecințe foarte grave sub aspectul contaminării și al poluării. Această răspundere a fost recunoscută de Snia însăși. În hotărârea atacată

s-a subliniat „anterioritatea cronologică certă a faptelor și a împrejurărilor care dau naștere răspunderii societății Snia [...], la data de 13 mai 2003”, întrucât ea poate fi dedusă din înscrisurile menționate în acest scop, provenite de la organele societății în cauză. Răspunderea menționată anterior se raportează la consecințele prejudiciabile și care se pot agrava în timp ale unei fapte ilicite continue.

- 13 Recurenta a susținut că s-ar fi reținut în mod nelegal în sarcina societății Sorin (în prezent, LivaNova), în calitate de beneficiară a divizării, și circumstanța agravantă a prejudiciului produs ulterior divizării.
- 14 Corte di cassazione (Curtea de Casație) observă că această afirmație este parțială și, în orice caz, nu este adecvată, dat fiind că circumstanța agravantă evocă consecințele unei fapte ilicite continue care ține totuși de răspunderea societății divizate pentru comportamente anterioare divizării. În acest sens, este relevantă împrejurarea că continuarea comportamentului (constând în acțiuni sau chiar în inacțiuni) al societății Snia după luna ianuarie 2004 a fost descrisă în mod clar în hotărârea atacată ca o simplă desfășurare a celui anterior, care a avut loc timp de mulți ani.
- 15 Din acest punct de vedere, în hotărâre, prejudiciile – aferente remedierii primare, complementare și compensatorii – au fost stabilite pe baza premisei dovedite că poluarea tuturor zonelor în cauză prezenta o legătură de cauzalitate, directă sau indirectă, cu activitatea societății Snia, independent de evoluțiile ulterioare lunii ianuarie 2004. Pentru toate zonele în cauză, există o legătură de cauzalitate între activitatea industrială specifică desfășurată de societățile care fac parte din grupul Snia și contaminările prezente la fața locului. Trebuie adăugat că o astfel de legătură a fost definită în conformitate cu reglementarea europeană privind daunele aduse mediului, menționată în Comunicarea Comisiei din 7 aprilie 2021 (2021/C 118/01). În aceasta din urmă, făcându-se trimitere la Hotărârea Curții de Justiție pronunțată în cauza C-378/08, s-a arătat, „în ceea ce privește legătura de cauzalitate”, că, în cazul în care legislația unui stat membru prevede acest lucru, „o prezumție întemeiată pe indicii plauzibile este suficientă pentru a stabili legătura”, în măsura în care acestea „pot fundamenta prezumția, precum proximitatea instalației operatorului cu poluarea constatată și corespondența dintre substanțele poluante găsite și compușii utilizați de operatorul menționat în cadrul activităților sale”. Tocmai acest aspect reiese din hotărârea atacată.

– *Problema de drept al societăților*

- 16 Recurenta susține că, potrivit articolului 2506-bis din Codul civil, nu ar putea fi reținute în sarcina sa, în calitate de beneficiară a divizării, prejudiciile cauzate prin comportamente (acțiuni sau inacțiuni) care au avut loc ulterior divizării, cu nerespectarea termenului prevăzut de reglementare în raport cu „elementele de pasiv” sau cu „datoriile” deja existente la momentul divizării respective (a se vedea argumentele prezentate la punctele 7 și 8 de mai sus).

- 17 În ceea ce privește pretinsa necesitate de a face distincție, inclusiv în scopul stabilirii răspunderii solidare, între datorii și elementele de pasiv, în sensul că norma vizează raportarea răspunderii solidare a beneficiarei doar la pasivele care erau deja determinate înainte de operațiunea de divizare, răspunsul Corte di Cassazione (Curtea de Casație) este, în temeiul normei de drept intern, negativ. Afirmatia diferită a LivaNova nu ține seama de motivarea prin care Corte d'appello di Milano (Curtea de Apel din Milano) a constatat existența unei legături de cauzalitate între activitatea imputabilă societății Snia și societăților afiliate acesteia în timp și poluarea tuturor celor trei zone în cauză.
- 18 În ceea ce privește divizarea societății, pentru a stabili eventuala răspundere solidară, datoria cu titlu de despăgubire este anterioară, întrucât prejudiciul este în mod clar inclus în expresia mai cuprinzătoare („*elemente de pasiv*”) folosită de legiuitorul italian la articolul 2506-bis din Codul civil. Expresia menționată nu implică vreo proprietate calitativă prestabilită în scopul încadrării potențiale în elementele de pasiv, întrucât elementele de pasiv pot fi reprezentate și de datorii, chiar de datorii autonome în raport cu activele care fac obiectul divizării.
- 19 Așadar, ceea ce este decisiv pentru interpretarea normei interne este faptul că instanța de fond a constatat, în privința societății Snia, anterioritatea comportamentului prin care au fost aduse daune mediului. Comportamentul în cauză determină sfera răspunderii pentru prejudiciul produs prin fapta ilicită continuă respectivă. Fapta relevantă poate consta în încălcarea oricărei dispoziții referitoare la activități umane din care poate rezulta o modificare sau o deteriorare semnificativă a mediului, care poate fi dedusă din ansamblul normelor de drept, printre care figurează în mod cert cele în materie delictuală și cele privind răspunderea care decurge din desfășurarea unor activități periculoase. Astfel, în dreptul italian, în însăși noțiunea de daună adusă mediului sunt cuprinse toate consecințele faptelor constatate, de la pierderea definitivă (asociată distrugerii) sau de la deteriorarea (sau deprecierea calitativă) a unei resurse de mediu, până la denaturarea elementelor de mediu, considerate în sine, constând în modificarea definitivă a echilibrului ecologic, biologic și sociologic al teritoriului printr-o modificare vizibilă a situației anterioare.
- 20 În opinia instanței de trimitere, această interpretare a normei de drept intern este preferabilă și ținând seama de finalitatea de protecție a creditorului care stă la baza acesteia.
- 21 Pe de altă parte, prin Hotărârea din 30 ianuarie 2020 [Cicenia și alții, C-394/18], examinând, în raport cu divizarea societăților cu răspundere limitată, problema protecției intereselor creditorilor societății divizate, în scopul unei acțiuni revocatorii, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a declarat în mod explicit că A șasea directivă 82/891/CEE impune, potrivit celui de al optulea considerent, ca „creditorii, inclusiv deținătorii de obligațiuni, precum și titularii altor drepturi asupra societăților implicate într-o divizare [să fie] protejați astfel încât divizarea să nu le afecteze negativ interesele”. Așadar, orice interpretare a normelor

respective trebuie să asigure securitatea juridică atât în raporturile dintre societățile implicate într-o divizare, cât și în cele dintre aceste societăți și terți.

- 22 Interpretarea articolului 2506-bis din Codul civil implică o interpretare conformă a formulării corespunzătoare cuprinse în A șasea Directivă 82/891/CEE, relevantă *pro tempore* în raport cu elementele de fapt constatate în speță.
- 23 Astfel, articolul 3 din A șasea directivă 82/891/CEE, aplicabil și în cazul divizării prin constituirea de noi societăți (articolul 22), cuprinde dispoziția potrivit căreia *„[d]acă un element de pasiv nu este alocat în proiectul de divizare și dacă interpretarea proiectului nu permite luarea unei decizii privind repartizarea sa, fiecare dintre societățile beneficiare are o răspundere solidară pentru elementul de pasiv în cauză. Statele membre pot prevedea ca această răspundere solidară să fie limitată la activul net alocat fiecărei societăți”*. Această dispoziție se întemeiază în esență pe o noțiune analoagă celei care a fost preluată ulterior în norma internă: *„element de pasiv [care] nu este alocat în proiectul de divizare”*. Echivalența substanțială a modurilor de redactare impune prezentei instanțe, în calitate de instanță de ultim grad de jurisdicție, să dispună sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu o trimitere preliminară în temeiul articolului 267 TFUE, în scopul de a verifica inexistența în directivă a unor obstacole în ceea ce privește interpretarea normei interne.
- 24 Dată fiind importanța deosebită a obiectului cauzei, inclusiv din punct de vedere economic, se solicită Curții să examineze problema preliminară potrivit procedurii de urgență.